

Л. В. Рудалева,
заступник начальника відділу з особливо важливих справ,
Юридичний департамент Національного банку України

ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ: НОВІТНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті проаналізовано новітні світові тенденції здійснення банківських операцій на ринку цінних паперів. Розглянуто напрями вдосконалення державного регулювання діяльності банків на ринку цінних паперів.

The new world trends of bank operations on stock market are analysed in the article. The ways of improvement state regulation of banking on stock market are examined.

Ключові слова: державне регулювання, державний нагляд, маржинальна торгівля, інституційна незалежність, операційна незалежність.

Key world: state regulation, state monitoring, marginal trading, institutional independence, operating independence.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Діяльність банків на ринку цінних паперів як невід'ємна реалія ринкової економіки знайшла у промислово розвинених країнах Заходу організаційне, процедурне, правове, мотиваційне оформлення та поступово доповнюється, саме з боку держави, зрозумілими, досяжними, вигідними стимулами, санкціями, правилами, процедурами, стримувачами, противагами й системно орієнтована на результат — до делегування державою частини своїх функцій ринковій регуляції, оскільки діє інститут операцій банків на ринку цінних паперів як складовий елемент конкурентоздатної ліберально-інституційної ринкової системи господарювання.

На цій підставі виявлення основних напрямів удосконалення національного ринку цінних паперів; обґрунтування провідних сфер аналізу, вдосконалення механізмів взаємодії держави і економіки з метою удосконалення ринку цінних паперів стають невід'ємним явищем національної економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню проблем інституту операцій банків на ринку цінних паперів у спеціальній науковій літературі відведено певну увагу. Теоретичними питаннями з інсти-

туційних позицій устрою економічної системи, державного регулювання економіки займалися такі вчені, як Кондратьєв Н.Д., Туган-Барановський М., Шершеневич Г.Ф., Дж. Кейнс.

На сучасному етапі проблемами державного регулювання ринку цінних паперів, діагностикою кризових ситуацій і пошуком оптимальних шляхів їх подолання займаються такі зарубіжні вчені, як Бочаров В.В., Гітман Л.Дж., Джонк М.Д., Массе П., Синки Дж.

Вагомий внесок у дослідженні проблеми діяльності банків на ринку цінних паперів зробили сучасні вітчизняні вчені: Бланк І.А., Васюренко О.В., Вовчак О.Д., Луців Б.Л., Міщенко В.І., Мороз А.М., Слав'янська Н.Г., Коренєва О.Г., Руцишин Н.М., Ковбасюк Ю.В., Розпутенко І.В., Мозговий О.М., Бурмака М.О. та ін.

МЕТА СТАТТІ

— проаналізувати зарубіжний досвід державного регулювання на ринку цінних паперів та здійснення банківських операцій на вказаному ринку за різних сценаріїв розвитку досліджуваного інституту в зарубіжних країнах для узагальнення і врахування у вітчизняній теорії і практиці, в першу чергу, державного управління;

— виробити рекомендації щодо вдосконалення державного регулювання операцій банків на ринку цінних паперів в Україні з урахуванням вітчизняного та міжнародного досвіду в цій сфері.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Економічні системи відрізняються одна від іншої мірою втручання держави у процеси, які в них відбуваються. Як правило, державне втручання концентрується на двох аспектах — на контролі (нагляді) та регулюванні.

У цілому слід зазначити, що за своєю структурою банківські системи як частини економічних систем різних країн істотно різняться. Разом з тим, низка ознак, які властиві банківським системам, що функціонують у ринковій економіці, — це передусім дворівнева побудова.

На першому рівні міститься один або кілька банків (як в США), який виконує функції центрального емісійного банку. Він несе відповідальність за забезпечення сталості національної валюти і всієї банківської системи країни. На другому рівні банківської системи розміщені всі інші банки — універсальні (комерційні) та спеціалізовані, які обслуговують економічних суб'єктів, здійснюючи розрахункові, депозитні та кредитні операції.

Однією із загальних ознак банківських систем є контроль та регулювання діяльності банків другого рівня з боку центрального, що пов'язано із життєво важливим значенням для національної економіки стану та перспектив їх діяльності. У кожній країні сформувалася своя система банківського нагляду і контролю, що зумовлено як особливостями їх історичного розвитку, так і політико-економічними чинниками.

Так, в США нагляд за діяльністю банків здійснює Федеральна резервна система (ФРС). Голова Ради керуючих ФРС взаємодіє із Секретарем казначейства США, головою ради економічних консультантів при Президенті США, директором федерального відомства управління і бюджету.

Окрім ФРС, до органів державного управління і контролю банківської діяльності, в тому числі на ринку цінних паперів, входять: Спеціальний підрозділ казначейства США — Контролер грошового обігу, Федеральна корпорація страхування депозитів та комісії штатів з банківської діяльності.

Банківська система сучасної Німеччини включає систему центрального банку та мережу комерційних банків. Крім того, в ній представлені правові установи, що здійснюють нагляд за діяльністю банків та виконанням чинного закону про кредитну систему.

Контрольні та наглядові функції в банківській сфері покладено державою на спеціальний орган, що діє під юрисдикцією Міністерства фінансів Німеччини — Федеральне відомство з нагляду за кредитними установами. Основними завданнями цього відомства є: профілактика порушень фінансового законодавства, контроль видів та обсягів комерційної діяльності банків, нагляді за системою інформаційного забезпечення банків і фінансових установ, інформаційне обслуговування та контроль. Саме це відомство видає комерційним бан-

кам ліцензії на здійснення фінансово-кредитної діяльності на території Німеччини, а також може їх відкликати.

Сучасна банківська система Японії має таку структуру: I рівень — Банк Японії, II рівень — урядові банки (Японський експортно-імпорتنний банк); комерційні банки (міські, регіональні, іноземні банки); банки довгострокового розвитку; транс-банки.

Для банківської системи Японії характерна залежність діяльності банків від економічної та господарської політики держави. Японські банки здійснюють інвестиції за межі країни тільки під гарантії урядів у країнах зі стабільним законодавством та стійкою внутрішньополітичною ситуацією [2, с. 31].

Міжнародний досвід побудови банківської системи на сучасному етапі сприяє розвитку банківських операцій на ринку цінних паперів та удосконаленню державного регулювання у цій сфері.

Так, однією з ключових проблем державного регулювання у сфері формування цивілізованого сегмента фондового ринку в умовах ринків, що розвиваються, є створення надійної системи розрахунків за угодами з цінними паперами.

На сьогодні фондовий ринок не виконує притаманних йому функцій, покладених на нього державою, що призводить до значних втрат для економіки України та стримує надходження інвестицій інституціональних та приватних інвесторів. Однією з основних причин цього є недосконалість депозитарно-розрахункової інфраструктури, створеної державою шляхом прийняття, зокрема числі, відповідних законодавчих актів. Побудова системи грошових розрахунків (переказу коштів) за укладеними на фондовій біржі договорами за принципом "поставка проти платежу" перетворює електронну торгівлю фіктивним капіталом у реальний обмін активами.

Згідно з принципами IOSCO (Міжнародна організація комісії з цінних паперів) застосування принципу "поставка проти платежу" дає змогу зменшити ризик того, що учасник торгів, який поставив іншій стороні за договором цінні папери на повну вартість, не отримає належної йому оплати. Цей принцип передбачає здійснення поставки цінних паперів лише тоді, коли здійснюється оплата. Саме це повністю забезпечує виконання трьох основних завдань регулювання ринку цінних паперів, визначених IOSCO:

- 1) захист інвесторів;
- 2) забезпечення справедливості, ефективності і прозорості ринків;
- 3) зменшення системного ризику.

Зазначений принцип закріплено і на рівні держави в українському законодавстві, в якому чітко й однозначно викладено, що договори, укладені на організаторі торгівлі, виконуються виключно за принципом поставки цінних паперів проти оплати.

Проте, повноцінної системи поставки цінних паперів проти оплати в Україні не існує. Потреба у практичній реалізації принципу "поставка проти платежу" на фондовому ринку України вже назріла, адже нічого кращого у світовій практиці поки що не існує. Суттєве зниження активності на міжнародних фондових ринках унаслідок розгортання світової

фінансово-економічної кризи надає учасникам ринку і регулятору — державі в особі її відповідних органів — додаткову можливість для якісного оновлення та модернізації вітчизняної розрахунково-клірингової системи.

На сьогодні існує кілька апробованих світовою практикою механізмів управління ризиками при реалізації принципу "поставка проти платежу". Крім повного або частково депонування (резервування блокування) коштів і цінних паперів, можуть використовуватися:

- система кредитування коштами і паперами, забезпечення пулом банків;
- принцип солідарної відповідальності учасників біржового ринку (створення гарантійного фонду);
- маржинальні внески учасників біржових торгів;
- різні види страхування;
- система лімітування [1, с. 24].

Серед спектра послуг із цінними паперами, який запроваджено шляхом прийняття відповідних законодавчих актів, вагоме місце у зарубіжних країнах посідає маржинальна торгівля, суть якої полягає у придбанні цінних паперів за рахунок отриманого від брокера кредиту або продажу цінних паперів, позичених у брокера [5, с. 46].

В Україні маржинальна торгівля знаходиться в зародковому стані — на стадії вивчення зарубіжного досвіду, оскільки український бізнес за рівнем розвитку ще дуже поступається західному. Це зумовлено низкою характерних особливостей державного регулювання вітчизняної економіки: нестабільною економічною та політичною ситуацією; спадом виробництва і критичним фінансовим станом більшості промислових підприємств; загрозою поглиблення інфляційних процесів; недосконалою нормативно-правовою базою; слабким розвитком інфраструктури фондового ринку (особливо її інформаційної складової); браком теоретичних знань і практичного досвіду роботи, а також необхідної кваліфікації і навичок в учасників інвестиційного бізнесу.

Під маржинальною торгівлею нині розуміють проведення спекулятивних торгових операцій з використанням грошей та\або інших активів (товарів, цінних паперів), які надаються в кредит під забезпечення заздалегідь обумовленої суми — маржі. Щодо фондового ринку, то маржинальна торгівля передбачає здійснення клієнтом операцій купівлі-продажу цінних паперів з використанням додаткових активів. Маржинальна торгівля зазвичай передбачає такі умови:

- інвестор придбаває цінні папери за кошти, отримані в кредит від брокера або від продажу цінних паперів, взятих у брокера в кредит;
- отримання кредиту не потребує попереднього узгодження;
- простота оформлення угоди;
- забезпеченням кредиту є грошові кошти й інші активи, розміщені на відповідних рахунках, з якими можуть здійснюватися маржинальні угоди;
- інвестор може продовжувати проводити операції з цінними паперами і грошовими коштами, які заставлені у формі забезпечення;
- за надання кредиту на термін більше одного дня

встановлюється винагорода(зазвичай це обумовлений процент від суми кредиту або ринкової вартості наданих у кредит активів) [1, с. 24].

На ринку інвестицій діяльність комерційного банку, передбачена чинними законодавчими та нормативно-правовими актами, характеризується трьома основними напрямками: споживати інвестиції, брати участь в інвестиціях й інвестувати [3, с. 36].

Перша, що склалася історично, а також "санкціонована" державою, функція банків на ринку інвестицій — посередницька. З одного боку, ті операції, що зазвичай використовуються в рамках функції посередника, є комісійно-посередницькими. На ринку інвестицій — це брокерство. З іншого боку, існують операції екаутингу, фінансово-банківського обліку, які виходять за рамки суто комісійно-посередницьких операцій. У результаті формується банківський напрям щодо ринку інвестицій — участь в інвестуванні. Даний напрям містить елементи банківських функцій: посередництва, інформаційного процесора, роботи з цінними паперами. Таким чином, у рамках цього напрямку банк виконує такі операції:

- комісійно-посередницькі;
- позикові.

Позикові операції банків на ринку інвестицій мають значну відмінність від звичайних операцій. У рамках комісійно-посередницьких операцій можуть бути форми:

- екаутинг;
- брокерство;
- довірче управління [3; с. 36].

У рамках операції екаутингу при відсутності коштів для фінансування банк може робити консультаційну послугу пошуку партнера для здійснення фінансування проекту, оцінки бізнесу, складання техніко-економічного обґрунтування і загального бізнес-плану, маркетингового дослідження, залучення сторонніх фахівців і консультантів, ведення проекту, проведення експертиз і інш., крім власне фінансування. Для банку виконання цих операцій не є інвестиціями, але вони є інвестиційними для підприємств [3; с. 36].

Другий тип операцій у рамках даного напрямку — брокерство, коли банк працює з портфельними інвестиціями. Основною метою цієї діяльності є отримання дивідендного доходу.

У третьому випадку, в напрямі участі на ринку інвестицій, у банків є довірче управління.

Наступний напрям роботи банків, "санкціонований" державою, пов'язаний з інвестиціями, менш значний за обсягом коштів, що використовуються. Цей напрям пов'язаний з роллю банку як споживача інвестицій. Напрямок споживача інвестицій розпадається на дві частини:

- внутрішні інвестиції, які було б конкретніше назвати самофінансуванням, оскільки частіше вони здійснюються за рахунок власних коштів банку. Це можуть бути витрати на технічне переоснащення, консультації, навчання персоналу.
 - зовнішні інвестиції, пов'язані зі створенням банківської інфраструктури (клірингові палати, депозитарії, колективне підключення до глобальних мереж).
- Третій напрям банку на ринку інвестицій, "санкціо-

нований" державою, має елементи банківських функцій:

- посередництво;
- мобілізацію грошових прибутків, заощаджень і перетворення їх у капітал;
- концентрацію і накопичення капіталу;
- роботу з цінними паперами як за свій рахунок, так і за рахунок клієнта.

Ці інвестиційні і позиково-інвестиційні, позикові операції можуть здійснюватися в різних формах інвестування у міру зростання важливості для здійснення інвестиційної діяльності, а саме:

- пайова участь в інших підприємствах;
- створення дочірніх структур;
- участь у фінансово-промислових групах;
- випуск і розміщення банками акцій промислових підприємств [3, с. 36].

При здійсненні державного регулювання провадження банками інвестиційної діяльності виникають певні проблеми, які необхідно вирішувати на державному рівні.

По-перше, істотна неузгодженість і незалежність двох рівнів банківської системи — верхнього (Національний банк України) і нижнього (мережа кредитних установ) — заклала основу багатьох конфліктів і нестабільності взаємовідносин між цими двома рівнями.

По-друге, чинне законодавство однозначно націлює комерційні банки на отримання прибутку, що ставить їх в один ряд із підприємницькими структурами, нівелюючи їх сутнісну особливість як єдиного механізму просування грошей в економіку. Банки в ринковій економіці повинні функціонувати в тісному взаємозв'язку як один з одним, так і з суб'єктами реального сектора, в рамках єдиного економічного простору. Гонитва за тимчасовим прибутком відриває банки від роботи в руслі єдиної системи.

По-третє, банківська система України переживає процес становлення, тому в цей період, як показує світова практика, банківські крахи неминучі. У зв'язку з цим нині гострою є проблема розробки і прийняття законів, що визначають такі банківські процедури, як неплатоспроможність (банкрутство), злиття, поглинання, ліквідація банків, а також страхування банківських вкладів фізичних та юридичних осіб. Тому необхідно створити правову основу для своєчасної допомоги проблемним банкам, для надійного захисту розміщених у них коштів громадян і підприємств, причому на страховій основі, без участі бюджету.

По-четверте, процес структуризації банківського співтовариства в Україні характеризується функціонуванням безлічі дрібних банківських структур й очевидною потребою у них української економіки. Як для чинного банківського законодавства, так і для грошово-кредитної політики, що проводиться, характерна байдужість до специфіки діяльності кредитних організацій залежно від "розміру", цільової орієнтації і забезпечення регіональних інтересів.

По-п'яте, переважає в Україні банків із низьким рівнем капіталу — дійсність, яка чітко відповідає фінансовій ситуації, що склалася в країні. Відсутність чітких правових норм, особливо в діяльності малих банків, посилює привабливість саме цієї

групи для здійснення протизаконних операцій. Створення банківських об'єднань і конкретно такого могутнього об'єднання як Асоціація українських банків, сприяє формуванню і захисту спільних інтересів комерційних банків. Але це не знімає з Національного банку України його прямих обов'язків забезпечувати рівні умови діяльності кредитних організацій, гарантувати своєчасність і повноту виплат по боргах держави, по страхуванню кредитного ризику та інш.

По-шосте, ситуація банкрутств банків створює ґрунт для організації якісно інших банківських структур, здатних вирішувати завдання не тільки поточного, а й стратегічного характеру, використовуючи весь набір сучасних досягнень у банківській справі.

Отже, щоб знизити негативний вплив на банківський сектор, необхідно модифікувати інституційне середовище банківської системи на основі вироблення відповідної державної програми і її нормативно-правового забезпечення.

Таким чином:

1. Сьогодні в Україні для створення інвестиційних банків склалися об'єктивні передумови, серед яких головні:

- українська економіка переживає глибоку інвестиційну кризу;

- існуюча банківська система нездатна мобілізувати кошти для довготривалих вкладів у реальний сектор економіки;

- приватизованим українським підприємствам потрібні послуги щодо реструктуризації й залучення коштів на розвиток;

- комерційним банкам не вдалося запропонувати конкурентноспроможних послуг у сфері інвестиційно-банківської діяльності.

2. У період економічної та інвестиційної кризи держава повинна взяти на себе ініціативу з узгодження кредитної політики і стимулювання створення інвестиційно-банківських інститутів, що підтверджуються досвідом багатьох розвинутих країн і країн, що розвиваються, які в різний час зіткнулися із аналогічними проблемами.

3. Необхідно створити інвестиційно-банківські інститути, які за своєю формою власності не будуть державними, однак отримуватимуть на початковому етапі функціонування різні форми державної підтримки.

Світова фінансова криза, з одного боку, виявилася "перевіркою на міцність" фондового ринку України, з іншого боку, виявила його проблеми, яким в умовах економічного зростання не приділялось достатньо уваги. Йдеться, насамперед, про низький рівень капіталізації банків, недостатню якість ризик-менеджменту, невідповідність принципів корпоративного управління банків міжнародним стандартам, низьку якість банківських послуг, незадовільний стан захисту прав інвесторів і споживачів банківських послуг.

Однією з причин того, що наслідки світової фінансової кризи настільки руйнівними для банків (які не мали певного запасу міцності до зовнішніх негативних шоків), є недоліки в системі регулювання і нагляду

ду за ними.

В умовах фінансової кризи всі органи регулювання та нагляду за фінансовими установами (банки належать до фінансових установ, оскільки здійснюють, в тому числі операції на ринку цінних паперів) виявили свою інституційну неготовність до дій у надзвичайних ситуаціях. Вони недостатньо жорстко, коли це було потрібно, вживали необхідних регуляторних дій (запровадження тимчасових адміністрацій, санкцій щодо власників банків та небанківських фінансових установ тощо). Несвоєчасне (неоперативне) застосування заходів впливу з боку органів регулювання та нагляду, в свою чергу, лише поглиблювало проблеми фінансових установ. Низький рівень оперативності застосування методів регулювання та нагляду спричинили нестабільність фінансового сектора [4, с. 5].

Причиною цих недоліків у системі регулювання та нагляду є відсутність або недостатній рівень інституційної незалежності.

Інституційна незалежність — відокремленість регуляторного органу від впливу виконавчої та законодавчої гілок влади. Складається з трьох елементів: гарантії керівництву органу від необгрунтованого звільнення, наявності в структурі органу комісії експертів; відкритості і прозорості ухвалення рішень.

Крім того, Законом України "Про Національний банк України" не визначено структурних підрозділів, які забезпечують банківський нагляд, у ньому відсутні кваліфікаційні вимоги до їх керівників, терміни перебування на посаді.

Під час кризи Національний банк України не зміг своєчасно впровадити порядок рефінансування банків, оскільки статтею 86 Закону України "Про Державний бюджет України на 2009 рік" визначалося, що рефінансування банків здійснюється у порядку, затвердженому Національним банком України разом з Кабінетом Міністрів України [6, с. 86].

З огляду на те, що зазначена норма суперечила міжнародним зобов'язанням, взятим українською стороною в рамках спільної з Міжнародним валютним фондом угоди "стендбай", Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2009 рік" від 17.03.2009 її було відмінено [7, с. 3].

Крім того, недоліки в системі регулювання та нагляду пов'язані з недостатньою операційною незалежністю регулятора.

Незалежність операційна — незалежність у сфері регулювання та нагляду, яка передбачає, що, з одного боку, органи регулювання користуються значною автономією; з другого боку, важливим є надання органу нагляду особливого статусу з метою забезпечення ефективного та неупередженого нагляду.

Слід зауважити, що в Україні до цього часу не використовується єдиного підходу щодо нагляду за фінансовими установами.

На відміну від інших органів державного регулювання та нагляду за здійсненням операцій на ринку цінних паперів, лише Національний банк України є економічно самостійним органом, який здійснює видатки за раху-

нок власних коштів у межах затвердженого кошторису, а в обумовлених випадках — за рахунок державного бюджету.

З метою подальшої розбудови існуючих регуляторів шляхом посилення їх незалежності необхідно внести зміни та доповнення до Закону України "Про Національний банк України" та деяких нормативно-правових актів щодо Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг. Крім того, важливим завданням є забезпечення прозорості у діяльності органів державного регулювання та нагляду.

Створення окремого мегарегулятора поряд з перевагами (закріплення відповідальності за розроблення політики фінансового сектора; запровадження консолідованого нагляду за фінансовими установами; створення єдиної бази фінансових установ тощо) містить загрози перетворення мегарегулятора на "бюрократичну машину"; ризик перехідного періоду передусім для банків; збільшення навантаження на державний бюджет, пов'язане з утриманням мегарегулятора тощо.

У разі створення мегарегулятора при Національному банку України буде запроваджено консолідований нагляд за фінансовими установами; створено єдину базу даних фінансових установ на основі програмно-технічних засобів Національного банку України; спрощено (уніфіковано) та зменшено обсяги звітності; ефективніше використано ресурси (фінансові, людські); підвищено професійний рівень працівників регуляторного органу та фінансових установ на базі навчальних закладів Національного банку України; зменшено навантаження на державний бюджет тощо.

Водночас виникнуть ризики перехідного періоду для небанківського сектора: ризик перетворення мегарегулятора в "бюрократичну машину"; ризик виникнення хибного уявлення щодо надання Національним банком України рефінансування небанківським фінансовим установам тощо.

Запровадження діяльності двох окремих органів регулювання та нагляду матиме такі позитивні аспекти, як закріплення відповідальності за розроблення політики фінансового сектора; відсутність ризику перехідного періоду для банківського сектора; запровадження консолідованого нагляду за фінансовими установами; створення їх єдиної бази даних; застосування уніфікованого підходу до регулювання та нагляду тощо.

Однак, цей варіант також не позбавлений недоліків: ризик перехідного періоду для небанківських фінансових установ; ризик координації дій органів регулювання та нагляду; збільшення навантаження на державний бюджет, пов'язане з фінансуванням розроблення законодавства та організаційних змін.

Отже, вважати будь-який із варіантів виключно "поганим" або "хорошим" не варто, зважаючи, що кожен із них має на меті вирішення ключових проблем державного регулювання та нагляду за наданням банками послуг на ринку цінних паперів зокрема та фінансового ринку взагалі. Питання надання

переваги тому чи іншому варіанту полягає в його "ціні".

ВИСНОВКИ

У кожній країні сформувалася своя система державного банківського нагляду і контролю, що зумовлено як особливостями їх історичного розвитку, так і політико-економічними чинниками.

У міжнародній практиці, закріпленій у міжнародному законодавстві, активно діє система грошових розрахунків (переказу коштів) за укладеними на фондовій біржі договорами за принципом "поставка проти платежу", яка повністю забезпечує виконання трьох основних завдань державного регулювання ринку цінних паперів, визначених IOSCO: захист інвесторів; забезпечення справедливості, ефективності і прозорості ринків; зменшення системного ризику.

В економічно розвинутих країнах давно розроблено на законодавчому рівні і апробовано на практиці маржинальну торгівлю, яка в Україні знаходиться в зародковому стані — на стадії вивчення зарубіжного досвіду.

На ринку інвестицій діяльність комерційного банку, дозволена чинним законодавством, характеризується трьома основними напрямками: споживати інвестиції, брати участь в інвестиціях й інвестувати.

Операції інвестування мають такі форми: пайова участь в інших підприємствах; створення дочірніх структур; участь у фінансово-промислових групах; випуск банками власних акцій і розміщення ними акцій промислових підприємств.

При здійсненні банками інвестиційної діяльності виникають певні проблеми, які необхідно вирішувати на державному рівні, а саме:

— усунути неузгодженість в питанні незалежності двох рівнів банківської системи — верхнього (Національного банку України) і нижнього (мережі кредитних установ), — що заклало основу багатьох конфліктів і нестабільність взаємовідносин між цими двома рівнями;

— удосконалити чинне законодавство, яке на даний час однозначно націлює комерційні банки на отримання прибутку та ставить їх в один ряд із підприємницькими структурами, нівелюючи їх сутнісну особливість як єдиного механізму просування грошей в економіку;

— розробити і прийняти закони, що визначають такі банківські процедури, як неплатоспроможність (банкрутство), злиття, поглинання, ліквідацію банків, а також страхування банківських вкладів фізичних та юридичних осіб;

— усунути байдужість до специфіки діяльності кредитних організацій залежно від "розміру", цільової орієнтації і забезпечення регіональних інтересів;

— враховуючи особливості сучасного етапу розвитку банківського сегмента, стимулювати утворення нових банківських структур.

Однією з причин того, що наслідки світової фінансової кризи стали настільки руйнівними для банків (які

не мали певного запасу міцності до зовнішніх негативних шоків), є недоліки в системі державного регулювання і нагляду за ними. В умовах фінансової кризи всі органи державного регулювання та нагляду за фінансовими установами (до фінансових установ належать також банки, які здійснюють, зокрема, операції на ринку цінних паперів) виявили свою інституційну неготовність до дій у надзвичайних ситуаціях.

Причинами цих недоліків у системі державного регулювання та нагляду є відсутність або недостатній рівень інституційної незалежності та операційної незалежності регулятора.

З метою удосконалення державного регулювання та нагляду за здійсненням банками операцій на ринку цінних паперів, який є частиною фінансового ринку, пропонується:

— системна розбудова існуючих регуляторів (Національного банку України, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг) шляхом посилення їх незалежності;

— створення окремого мегарегулятора;

— створення мегарегулятора при Національному банку України;

— запровадження двох окремих органів регулювання та нагляду.

Кожний із вказаних напрямів має свої переваги та недоліки, які необхідно враховувати під час прийняття остаточних рішень Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України.

Література:

1. Бурмака М., Антонов С., Здійснення DvP на фондовому ринку України: міжнародний досвід та особливості впровадження // Вісник Національного банку України. — Липень 2010. — № 7 (161). — С. 18—25.

2. Вовчак О.Д., Руцишин Н.М. Банківська справа. — Л.: Новий світ-2000. — 2008. — 559 с.

3. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій. — Т.: "Економічна думка @ Карт-бланш", 2001. — 318 с.

4. Міщенко В. Підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні // Вісник Національного банку України. — Серпень 2010. — № 8 (174). — С. 4—9.

5. Пшик Б. Перспективи розвитку маржинальної торгівлі цінними паперами в Україні // Вісник Національного банку України. — Квітень 2010. — № 4 (170). — С. 46—50.

6. Закон України "Про Державний бюджет на 2009 рік" від 26.12.2008 № 835-УІ. Електронний ресурс — Режим доступу: www.ligazakon.ua.

7. Закони України "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2009 рік". Електронний ресурс. — Режим доступу: www.ligazakon.ua.

8. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 № 2121-III. Електронний ресурс. — Режим доступу: www.ligazakon.ua.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2011 р.